

Problemy koncepcyjne i implementacyjne zrównoważonego rozwoju

pod redakcją
Andrzeja Graczyka

Recenzenci: Eugeniusz Kośmicki, Rafał Miłaszewski, Bazyli Poskrobko

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia publikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-139-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Część 1. Koncepcyjne aspekty formułowania i wdrażania zrównoważonego rozwoju

---

Joost Platje: Sustainable Development as a club good.....	15
Andrzej Graczyk, Jan Jabłoński: Czynniki równoważenia programów rozwoju na poziomie regionów	26
Karol Kociszewski: Koncepcja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich i jej wdrażanie w polityce Unii Europejskiej	37
Zbigniew Jakubczyk, Mateusz Musiał: Ochrona środowiska w świetle ustawy o rachunkowości.....	49

Część 2. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w gminach

Elżbieta Lorek, Agnieszka Sobol: Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w gminach śląskich.....	61
Agnieszka Becla: Bariery informacyjne strategii zrównoważonego rozwoju w gminach wiejskich Dolnego Śląska	74
Agnieszka Becla: Ocena wdrażania najlepszej dostępnej techniki w aspekcie zrównoważonego rozwoju	86
Anna Katola: Rola samorządu terytorialnego we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju	94
Stanisław Czaja: Realizacja zasad zrównoważonego rozwoju w gminach uzdrowskich Dolnego Śląska – wnioski z analizy	102
Bogusław Stankiewicz: Przedsiębiorstwa uzdrowskie w strategiach władz samorządowych – operacjonalizacja koncepcji zrównoważonego rozwoju .	113
Beata Skubiak: Program Leader plus jako narzędzie realizacji rozwoju zrównoważonego na obszarach wiejskich w regionie zachodniopomorskim	124

Część 3. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w rolnictwie i gospodarce wodnej

---

Karol Kociszewski: Wdrażanie instrumentów zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem programów rolno-środowiskowych	141
---	-----

Anna Bisaga: Zasada <i>cross compliance</i> jako odpowiedź wspólnej polityki rolnej na zagrożenia środowiskowe w rolnictwie.....	153
Małgorzata Śliczna: Rozwój systemu dystrybucji ekologicznych produktów żywnościowych jako czynnik równoważenia konsumpcji	161
Andrzej Graczyk: Projekt polityki wodnej państwa do roku 2030 z perspektywy zrównoważonego rozwoju.....	170
Teresa Szczerba: Problemy zrównoważonego rozwoju gospodarki wodnej Dolnego Śląska	181
Lidia Klos: Gospodarka wodno-ściekowa na obszarach wiejskich jako element zrównoważonego rozwoju (na przykładzie wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego)	190

Część 4. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w energetyce

Andrzej Graczyk: Zrównoważony rozwój w polityce energetycznej Polski do roku 2030	201
Paweł Korytko: Polityka energetyczna Polski w świetle zmniejszających się kopalnych zasobów energii.....	210
Tomasz Żołątniak: Inwestycje gmin w energię odnawialną i poprawę efektywności energetycznej jako sposób implementacji koncepcji zrównoważonego rozwoju.....	219
Alicja Graczyk: Zrównoważony rozwój morskiej energetyki wiatrowej	227
Magdalena Protas: Programowanie rozwoju zrównoważonej energetyki na szczeblu lokalnym i jego wpływ na decyzje przedsiębiorstw sektora energetycznego	237
Joanna Sikora: Zrównoważona konsumpcja zasobów energetycznych jako wyzwanie zrównoważonego rozwoju w Polsce.....	245
Izabela Szamrej-Baran: Uwarunkowania energetyczne i ekologiczne zrównoważonego budownictwa w Polsce	254

Część 5. Wdrażanie zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwie

---

Agnieszka Panasiewicz: Środowiskowa ocena cyklu życia jako narzędzie zrównoważonego rozwoju	269
Michał Ptak: Funkcjonowanie opłat z tytułu wydobycia kopalin w Polsce i innych krajach europejskich	277
Sabina Zaremba-Warnke: Testy konsumenckie jako instrument realizacji zrównoważonej konsumpcji	288
Agnieszka Ciechelska: Wdrażanie orientacji zrównoważonego rozwoju w bankach i instytucjach finansowych	297

Dorota Bargiel: Wdrażanie koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu w przedsiębiorstwie.....	305
Barbara Kryk: Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa za środowisko a świadomość ekologiczna pracowników	313

Summaries

Part 1. Conceptual aspects of the formulation and implementation of sustainable development

---

Joost Platje: Zrównoważony rozwój jako dobro klubowe.....	25
Andrzej Graczyk, Jan Jabłoński: Sustainability factors of the development programs on the regional level	36
Karol Kociszewski: The conception of sustainable development of rural areas and its implementation within European Union policy.....	48
Zbigniew Jakubczyk, Mateusz Musiał: Environmental protection in the light of the Act on accountancy	56

Part 2. Implementation of sustainable development in municipalities

---

Elżbieta Lorek, Agnieszka Sobol: Implementation of sustainable development in Silesian municipalities	72
Agnieszka Becla: The informative barriers of sustainable development strategy in Lower Silesia communities	85
Agnieszka Becla: Opinion of initiation of the best available technique (BAT) in the aspect of the sustainable development.....	93
Anna Katola: The role of local government in implementing sustainable development.....	101
Stanisław Czaja: Realization of the principles of sustainable development in health resort communities of Lower Silesia	112
Bogusław Stankiewicz: Wellness companies in the strategies of local authorities – operationalization of the concept of sustainable development.....	123
Beata Skubiak: Leader Plus Program as a means for attaining the sustainable growth in rural areas in Western Pomerania.....	138

Part 3. Implementation of sustainable development in agriculture and water management

---

Karol Kociszewski: The implementation of sustainable rural development instruments with special regard of agri-environmental programmes.....	152
Anna Bisaga: <i>Cross compliance</i> principle as a CAP'S response to environmental dangers in agriculture	160
Małgorzata Śliczna: Development of distribution of organic food as a factor of sustainable consumption	169
Andrzej Graczyk: The project of State Water Policy till 2030 from the of sustainable development	179
Teresa Szczerba: Problems of sustainable development of water management in Lower Silesia	189
Lidia Kłos: Water and wastewater management in rural areas as part of sustainable development (on the example of example some municipalities of West Pomeranian voivodeship).....	197

Part 4. Implementation of sustainable development in the energy sector

---

Andrzej Graczyk: Sustainable development in the Polish energy policy till 2030.....	209
Paweł Korytko: Polish energy policy in the light of decreasing of fossil energy resources	218
Tomasz Żołyński: Investments made by communities in a field of renewable energy and improving energy efficiency as a way to implement the concept of sustainable development.....	226
Alicja Graczyk: Sustainable development of offshore wind power.....	236
Magdalena Protas: Programming the development of sustainable energy at local level and its impact on business decisions of the energy sector	244
Joanna Sikora: Sustainable consumption of energy resources as a challenge for sustainable development in Poland	253
Izabela Szamrej-Baran: Ecological and energy determinants of sustainable building in Poland.....	266

Part 5. Implementation of sustainable development in the enterprise

---

Agnieszka Panasiewicz: Environmental life cycle analysis as a tool for sustainable development.....	276
Michał Ptak: The functioning of exploitation charges in Poland and other European countries.....	287

Sabina Zaremba-Warnke: Consumer tests as a tool of sustainable consumption realization.....	296
Agnieszka Ciechelska: Implementation of sustainable development orientation in banks and financial institutions.....	304
Dorota Bargiel: Implementing Corporate Social Responsibility into the company.....	312
Barbara Kryk: Corporate Social Responsibility for natural environmental and environmental awareness of employees.....	321

Barbara Kryk

Uniwersytet Szczeciński

SPOŁECZNA OPOWIEDZIALNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTWA ZA ŚRODOWISKO A ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA PRACOWNIKÓW

Streszczenie: Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa za środowisko przyrodnicze dobrze współgra z koncepcją zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym. Pozwala zintegrować m.in. cele ekonomiczne, ekologiczne i społeczne przedsiębiorstwa. Powinna być propagowana w przedsiębiorstwach na równi z koncepcją zrównoważonego rozwoju. Dużą rolę w realizacji celów społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa za środowisko oraz celów zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym odgrywiają pracownicy. Z tego względu istotne znaczenie ma poziom ich świadomości ekologicznej. W artykule zaprezentowano zatem wyniki badań świadomości ekologicznej pracowników w wybranych przedsiębiorstwach.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa, świadomość ekologiczna pracowników.

1. Wstęp

Ponoszenie społecznej odpowiedzialności, czy to na płaszczyźnie ekonomicznej, socjologicznej, prawnej, filantropijnej, czy też ekologicznej, sprzyja m.in. realizacji celów długookresowych działalności przedsiębiorstwa, dlatego jest tak dla niego ważne. Poglądy na odpowiedzialność społeczną przedsiębiorstwa ciągle się zmieniają. Coraz częściej wyrażane są opinie o konieczności uświadomienia przedsiębiorstwom, że w ich własnym interesie jest prowadzenie działalności w sposób uznawany przez społeczeństwo za odpowiedzialny.

Rządy, różne instytucje badawcze, działacze społeczni i media wyspecjalizowały się w rozliczaniu przedsiębiorstw ze społecznych konsekwencji ich działalności. Pojawiają się coraz to nowe rankingi zawierające ocenę dokonań firm w dziedzinie społecznej odpowiedzialności biznesu (Corporate Social Responsibility, CSR). Mimo że metodologia tych klasyfikacji wzbudza czasami kontrowersje, to są przedmiotem znacznego zainteresowania ze strony różnych podmiotów gospodarczych i interesariuszy przedsiębiorstw. Firmy zaczęły więc zwracać coraz większą uwagę na zagadnienia społecznej odpowiedzialności i podejmować różne czynności, by zmniejszyć

negatywne konsekwencje działalności dla społeczeństwa i środowiska naturalnego. Nie przyniosły one jednak spodziewanych efektów z dwóch powodów [Porter, Kramer 2007; Stoner et al. 1997]. Po pierwsze, nadal wiele przedsiębiorstw traktuje biznes i społeczeństwo jako dwie przeciwstawne siły, a przecież są one współzależne; po drugie, firmy pojmują społeczną odpowiedzialność biznesu dość ogólnikowo, często tylko w kategoriach filantropijnych, zamiast powiązać ją z celami i strategią działalności.

Jeżeli przedsiębiorstwa odrzucają takie podejście i będą analizować swoje szanse w dziedzinie odpowiedzialności społecznej, stosując te same metody analizy i oceny z zakresu rachunkowości zarządczej, które ułatwiają podejmowanie najważniejszych decyzji biznesowych, to może się okazać, że CSR to nie tylko dodatkowe koszty, obowiązek lub dobry uczynek, lecz źródło szans, innowacji i przewagi konkurencyjnej. Koncepcja CSR, w tym odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze, powinna być propagowana na równi z koncepcją zrównoważonego rozwoju. Istotne znaczenie zatem odgrywa poziom wiedzy i świadomości ekologicznej pracowników przedsiębiorstw.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wyników badania świadomości ekologicznej pracowników. Z tego względu w artykule syntetycznie przedstawiono:

- istotę społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw za środowisko,
- wyniki przeprowadzonych badań świadomości ekologicznej pracowników i postrzegania przez nich CSR.

2. Koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw za środowisko

Termin „społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa” oznacza, że jest ono świadome przestrzegania zarówno zasad moralnych, jak i zobowiązania do rozliczania się ze swoich działań przed społeczeństwem. CSR stanowi dobrowolne zobowiązanie do uwzględniania w prowadzonej działalności gospodarczej i kontaktach z interesariuszami m.in. aspektów społecznych i ekologicznych. Koncepcja ta oznacza nie tylko wypełnianie obowiązków wynikających z prawa, ale również czynności wykraczające poza prawne wymagania odnoszące się do sprawozdawczości nałożone na podmioty gospodarcze, a mające na celu rozwój pracowników, dbałość o środowisko przyrodnicze i dobre relacje z interesariuszami. CSR wiąże się również z koncepcją zrównoważonego rozwoju, która obliuguje podmioty gospodarcze do ponoszenia pełnej odpowiedzialności za ochronę środowiska przyrodniczego, którego stan determinuje poziom i jakość życia ludzi, w warunkach ograniczonej zasobów naturalnych i przy uwzględnieniu dalekosiężnych skutków aktywności gospodarczej. Teoria zrównoważonego rozwoju podkreśla konieczność współodpowiedzialności i solidarności żyjących i przyszłych pokoleń za stan środowiska przyrodniczego i jego ochronę, co znajduje również odzwierciedlenie w etyce ekologicznej [Kryk 2000].

Przyjęcie przez przedsiębiorstwa społecznej odpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego oznacza ujmowanie wszelkich działań proekologicznych w ich hierarchii celów, a tym samym wprowadzenie kolejnego warunku ograniczającego wybory w funkcji celów przedsiębiorstw. Wskazuje to, iż odpowiedzialność przedsiębiorstw za negatywne efekty zewnętrzne powinna być analizowana nie tylko z punktu widzenia krótkookresowego celu działalności, ale także z perspektywy ich długoterminowego sukcesu rynkowego [Kryk 2003; Adamczyk 2001].

Wzrost zainteresowania przedsiębiorstw koncepcją CSR został częściowo wymuszony przez życie. W rzeczywistości wiele z nich skłoniło się ku niej dopiero wówczas, gdy zostały nieprzyjemnie zaskoczone ostrą reakcją społeczeństwa na kwestie, za które nie czuły się odpowiedzialne. Obecnie, w obliczu rozwijającego się ruchu ochrony środowiska, nasilających się działań proekologicznych na wszystkich szczeblach gospodarowania i rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa, przedsiębiorstwa zaczęły dostrzegać, iż troska o środowisko leży w ich interesie. Przedsiębiorstwa wiedzą, że muszą przestrzegać prawa w zakresie ochrony środowiska i podejmować różne działania i inicjatywy ekologiczne, by nie stracić klientów, nie pogorszyć swojego wizerunku i pozycji konkurencyjnej. Problematyka społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa za środowisko powoli staje się jednym z istotniejszych wyznaczników jego działania.

Zagadnienie odpowiedzialności przedsiębiorstw za środowisko życia następnych pokoleń zostało również ujęte w Deklaracji ze Szczytu Ziemi w Rio de Janeiro (1992 r.), Agendzie 21, konwencji klimatycznej, Deklaracji Milenijnej Narodów Zjednoczonych (2000 r.), Deklaracji ze Światowego Szczytu Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu (2002 r.), Strategii UE z Göteborga dotyczącej trwałego rozwoju (2001 r., uzupełnienie Strategii lizbońskiej), Odnowionej Strategii UE dotyczącej zrównoważonego rozwoju (2006 r.) oraz w wielu innych dokumentach rangi międzynarodowej i krajowej.

Dyskusje na temat CSR pojawiły się w końcu na posiedzeniach zarządów korporacji, które przyjęły ogromną liczbę uchwał o raportowaniu społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień ekologicznych. Raportowanie społeczne i prowadzenie innych działań o charakterze proochronnym wymaga uświadomionych ekologicznie pracowników, dlatego w dalszej części opracowania przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród pracowników różnych przedsiębiorstw uczestniczących w studiach podyplomowych Ekobiznes.

3. Świadomość ekologiczna pracowników – wyniki badań

Badanie przeprowadzono w czerwcu 2010 r. na grupie 100 słuchaczy studiów podyplomowych Ekobiznes. Opracowano ankietę zawierającą 20 pytań dotyczących świadomości ekologicznej pracowników i pośrednio ich postrzeżenia społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa. W celu dokonania porównań część pytań była celowo wzorowana na pytaniach z badań nad świadomością ekologiczną Polaków,

prowadzonych na zlecenie Instytutu na Rzecz Ekorozwoju. Ze względu na niewielkie ramy niniejszego opracowania zostaną przedstawione wyniki analizy odpowiedzi na wybrane pytania, tak by można było zrealizować cel postawiony we wstępie artykułu.

Wśród 100 pracowników 60% stanowiły kobiety, 40% mężczyźni. Przeciętny wiek badanych wynosił 32 lata, przy czym najliczniejszą grupę (ponad 53%) stanowili pracownicy w wieku 25-35 lat, a najmniej liczną (6%) – powyżej 55 lat, pozostałe 41,0% badanych miało od 35 do 55 lat. 30% respondentów pracowało w przedsiębiorstwach produkcyjnych, 45% w przedsiębiorstwach usługowych, a 25% w handlowych.

W pierwszej kolejności poproszono badanych o ocenę stopnia niepokoju i obaw o stan środowiska przyrodniczego. Z odpowiedzi wynika, że stan środowiska niepokoił: w dużym stopniu 50% badanych, w niewielkim – 34%, w zasadzie żadnym – 8%; 8% badanych nie potrafiło określić, czy niepokoi ich jakość środowiska. Porównując te wyniki z wynikami badań ogólnopolskich, można zauważyć rozbieżności w dwóch przypadkach: w skali ogólnopolskiej 65% respondentów wykazywało duże zaniepokojenie stanem środowiska naturalnego i tylko 6% nie potrafiło określić, czy ich to niepokoi [Bałtromiuk, Burger 2008]. Na tej podstawie można stwierdzić, że zainteresowanie badanych pracowników stanem otoczenia przyrodniczego jest mniejsze, niż należałoby oczekiwać od osób wykształconych i uczestniczących w studiach podyplomowych o tematyce ekologicznej. Można by próbować to uzasadniać młodym wiekiem większości badanych oraz odmiennością w hierarchii celów i wartości młodych osób „na dorobku”.

Kolejne pytanie służyło ustaleniu, czy respondenci dostrzegają zmiany, jakie nastąpiły w środowisku przyrodniczym w ciągu minionych pięciu lat. 42% uważało, że obecnie z ochroną środowiska jest lepiej niż przed pięcioma laty, 25% stwierdziło, że nic się nie zmieniło, ok. 9%, że jest wręcz gorzej, a pozostałe 24% nie potrafiło nic na ten temat powiedzieć. Porównując wagę, jaką ankietowani przywiązują do zmian w środowisku, z wynikami badań ogólnopolskich, można zauważyć różnice w następujących przypadkach: w skali kraju ok. 50% ogółu oceniało, że sytuacja jest lepsza, ok. 37% uważało, że taka sama, 10% – że jest gorzej, a tylko 3% nie miało zdania w tej kwestii. Wyniki badań mogą sugerować, że po pierwsze, pracownicy są bardziej rygorystyczni w ocenie sytuacji, po drugie, dostrzegają braki w świadomości i wykształceniu „ekologicznym” oraz odczuwają potrzebę ich podniesienia, uzasadnia to również celowość podjętych przez nich studiów o tematyce ekologicznej.

Uzupełnieniem poprzednich informacji o świadomości ekologicznej pracowników są wyniki oceny aktualnego i potrzebnego stopnia ich zaangażowania w ochronę środowiska. Stopień zaangażowania oceniano w skali od 0 do 5, gdzie 0 oznaczało brak zaangażowania, 1 – zaangażowanie bardzo małe, 2 – małe, 3 – akceptowalne, 4 – duże, 5 – bardzo duże. Wyniki badań przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Ocena stopnia zaangażowania w ochronę środowiska według pracowników

Wyszczególnienie	Aktualne	Potrzebne
Jednostka ludzka	3,1	4,9
Społeczeństwo	3,0	5,0
Władza lokalna	3,3	4,2
Władze kraju	3,0	3,8
Producenci	3,0	5,0
Konsumenci	1,0	5,0
Organizacje społeczne	4,0	5,0
Organizacje ekologiczne	4,2	5,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Na podstawie wskazań respondentów można zauważyć, że we wszystkich przypadkach aktualna ocena zaangażowania poszczególnych jednostek jest niższa od oczekiwanej, w tym również przedsiębiorstw. W związku z tym można pokusić się o stwierdzenie, że badani dostrzegają, iż coraz więcej powinno zależeć od postaw i zachowań wszystkich jednostek, a nie tylko od władz czy organizacji pozarządowych. Otwartą kwestią pozostaje, czy jest to wynik kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego i „brania odpowiedzialności w swoje ręce” czy braku zaufania do instytucji państwa.

W ankiecie zapytano również pracowników o znajomość pojęcia „zrównoważony rozwój”. 70% zadeklarowało, że zna (w znaczeniu: „słyszało”) to pojęcie, natomiast 30% nie zna. Wynik ten oznacza, że pracownicy uczestniczący w studiach podyplomowych Ekobiznes wykazują większą znajomość pojęcia „zrównoważony rozwój” niż ogół Polaków. W badaniach ogólnopolskich prowadzonych na zlecenie Instytutu na Rzecz Ekorozwoju ten wskaźnik jest dużo mniejszy.

Następnie osoby deklarujące znajomość pojęcia „zrównoważony rozwój” zapytano, jak je rozumieją (zob. tab. 2). Poprawnie termin ten rozumiało 65% badanych i jest to wynik znacznie lepszy od badania ogólnopolskiego, w którym tylko 33% respondentów prawidłowo go definiowało.

Tabela 2. Ocena percepcji pojęcia „zrównoważony rozwój” przez pracowników

Wyszczególnienie	Wskaźnik wskazań (w %)
Harmonijny rozwój człowieka, gospodarki i środowiska przyrodniczego	64,3
Harmonijny rozwój wszystkich gałęzi gospodarki	24,3
Brak ingerencji człowieka w przyrodę	4,2
Podporządkowanie przyrody celom człowieka	2,9
Brak odpowiedzi	4,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

O zrozumieniu idei zrównoważonego rozwoju przez pracowników świadczą również odpowiedzi na pytania o akceptację dwóch zasad zrównoważonego rozwoju: „zanieczyszczający płaci”¹ oraz przezorności². W odniesieniu do pierwszej zasady opinie były następujące:

- 45% badanych (większość stanowili pracownicy przedsiębiorstw produkcyjnych) uważało, że może zagrozić bankructwem przedsiębiorstw i utratą miejsc pracy z powodu trudności (przeważnie kosztów) z dostosowaniem się do wymogów ochrony środowiska. Identyczny odsetek był przeciwnego zdania, a pozostałe 10% zaznaczyło „brak zdania”. W porównaniu z wynikami badań ogólnopolskich z 2009 r. wśród pracowników „pesymistów” z wizją bankructwa było więcej, w skali kraju stanowili oni tylko 33% badanych. Natomiast odsetek „optymistów” był zbliżony, a odsetek badanych nie mających zdania był w Polsce dużo większy;
- 65% respondentów uznało, że motywuje do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań ekologicznych, które pozwolą zmniejszyć koszty ochrony środowiska, 25% nie podzielało tego zdania, 10% zaznaczyło brak zdania. Wyniki te w porównaniu z ogólnopolskimi były nieco gorsze, gdyż w skali kraju 78% ankietowanych powiedziało tak, 9% nie, a 10% wykazało brak zdania;
- 70% ankietowanych stwierdziło, że przyczyni się ona do zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska przez przedsiębiorstwa, 20% – nie, a 10% zaznaczyło brak zdania. W porównaniu z wynikami ogólnopolskimi wystąpiły różnice, gdyż w skali kraju odpowiedzi twierdzących było 78%, negatywnych 12%, a brak zdania wykazało 10% badanych.

Można więc powiedzieć, że pracownicy są bardziej sceptyczni co do skuteczności zasady „zanieczyszczający płaci” niż statystyczny Polak.

W odniesieniu do drugiej zasady – przezorności – opinie pracowników były następujące:

- 65% uważało, że jest to ważny i potrzebny instrument ochrony środowiska, gdyż „lepiej zapobiegać, niż leczyć”, 15% było przeciwnego zdania, a 20% nie miało zdania na ten temat. Wyniki te były zbliżone do badań ogólnopolskich, w których 75% respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzących, wątpliwości miało 9%, a brak zdania 16%;
- 70% ankietowanych uważało tę zasadę za niezbędną i mającą pozytywny wpływ na tempo rozwoju regionu czy kraju, 15% było przeciwnego zdania, a 15% nie miało zdania na ten temat. Wyniki te są zbliżone do badań ogólnopolskich, w których 67% wypowiadało się pozytywnie o tej zasadzie, 15% uznało ją za szkodliwą i zbędną, a 18% nie miało zdania.

¹ Polega ona na obciążeniu „pełnymi” kosztami sprawy negatywnych efektów zewnętrznych.

² Polega na holistycznej ocenie *ex ante* środowiskowych skutków planowanych działań gospodarczych i projektowanych inwestycji.

Na podstawie tych wyników można stwierdzić, że jednak jest nie najgorzej ze świadomością ekologiczną badanych pracowników i przynajmniej mają wpojone przekonanie o konieczności podejmowania działań profilaktycznych. Może to być częściowo powiązane z różnymi działaniami proekologicznymi podejmowanymi w przedsiębiorstwach, np. koniecznością przeprowadzania ocen oddziaływania na środowisko, inwestycjami „zintegrowanymi”, wdrażaniem różnorodnych systemów zarządzania poruszających kwestie środowiskowe.

Następnie zapytano pracowników, jakie działania proekologiczne podjęto w ich przedsiębiorstwach. Odpowiedzi przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Działania proekologiczne podejmowane przez przedsiębiorstwa

Rodzaj działań	Odsetek wskazań
Przegląd dostosowania do wymogów prawnych	70%
Stosowanie urządzeń tzw. końca rury	50%
Prowadzenie odpowiedniej dokumentacji	35%
Prowadzenie audytu wewnętrznego i zewnętrznego	35%
Stosowanie odpowiednich technologii zintegrowanych	30%
Prowadzenie monitoringu	30%
Stosowanie recyklingu	25%
Wyznaczenie zadań proekologicznych i osób odpowiedzialnych za ich realizację	25%
Wprowadzenie systemu zarządzania produkcją lub jakością, z uwzględnieniem aspektów środowiskowych	25%
Określenie aspektów środowiskowych	15%
Wprowadzenie systemu zarządzania środowiskowego	10%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Tabela 4. Postrzeganie działań ekologicznych przez pracowników w kontekście CSR

Opinia	Odsetek wskazań
Pozwalają uniknąć płacenia kar	70%
Poprawiają wizerunek przedsiębiorstwa	54%
Racjonalizują wykorzystanie zasobów naturalnych, surowców, materiałów	40%
Ułatwiają dostęp do nowych rynków i partnerów	34%
Ułatwiają dostęp do innowacji produktowych i usługowych	34%
Zmniejszają opłaty ekologiczne	20%
Generują tylko koszty	2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych.

Z powyższych odpowiedzi można wywnioskować, że przedsiębiorstwa podejmują działania ekologiczne, ale ich skala nie jest taka, jakiej by oczekiwano. Pośrednio sugeruje to, że konieczne są działania podnoszące poziom wiedzy i świadomości ekologicznej pracowników (zwłaszcza tzw. decyzyjnych), gdyż im jest on wyższy,

tym bardziej proekologiczne powinny być działania. W związku z tym badanym zadano pytanie, jak postrzegają podejmowanie działań proekologicznych w kontekście CSR. Odpowiedzi przedstawiono w tabeli 4.

Analizując odpowiedzi, można stwierdzić, że pracownicy są świadomi korzyści, jakie przynosi społeczna odpowiedzialność za środowisko. Jednocześnie, pomimo iż była możliwość wskazania dodatkowych odpowiedzi, nikt nie napisał, iż są inne przyczyny, np. ochrona wartości środowiska dla obecnych i przyszłych pokoleń czy poprawa jakości własnego życia. Poza tym największy odsetek wskazań miała odpowiedź – uniknięcie kar, co sugeruje, iż dalsze uświadamianie pracowników, i nie tylko ich, jest niezbędne.

4. Zakończenie

Koncepcja społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa za środowisko przyrodnicze dobrze współgra z ideą zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym. Pozwala zintegrować m.in. cele ekonomiczne, ekologiczne i społeczne przedsiębiorstwa. Dużą rolę w realizacji celów społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa za środowisko oraz celów zrównoważonego rozwoju na poziomie mikroekonomicznym odgrywają pracownicy oraz poziom ich świadomości ekologicznej. Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można się pokusić o następujące uogólnienia:

- pracownicy wykazują dość wysoki poziom świadomości ekologicznej, ale jeszcze nie tak wysoki, jak można by oczekiwać od osób posiadających wyższe wykształcenie i uczestniczących w studiach podyplomowych o tematyce ekologicznej;
- dostrzegają swoje braki w świadomości i wykształceniu „ekologicznym” oraz odczuwają potrzebę ich wypełnienia;
- rozumieją, że coraz więcej spraw, w tym dotyczących środowiska, powinno zależeć od postaw i zachowań wszystkich jednostek fizycznych i gospodarczych;
- są bardziej sceptyczni co do skuteczności zasady „zanieczyszczający płaci” niż statystyczny Polak;
- większość z nich akceptuje zasadę przezorności jako niezbędny instrument w realizacji celów zrównoważonego rozwoju i CSR;
- większość zdaje sobie również sprawę z korzyści, jakie przynosi CSR.

Skoro wiadomo, że CSR przynosi korzyści przedsiębiorstwom i pozytywnie oddziałuje na ich wartość, a jest uwarunkowana m.in. poziomem świadomości ekologicznej pracowników, to warto zadbać o stworzenie im jak najlepszych warunków do jej podnoszenia.

Literatura

- Adamczyk J., *Koncepcja zrównoważonego rozwoju w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001.
- Bałtromiuk A., Burger T., *Polacy w zwierciadle ekologicznym. Raport z badań nad świadomością ekologiczną Polaków w 2008 r.*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2008.
- Kryk B., *Etyka ekologiczna a społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, [w:] B. Pogonowska (red.), *Teorie i aplikacje etyki gospodarczej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2000.
- Kryk B., *Jakość życia a społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa za korzystanie ze środowiska*, [w:] J. Tomczyk-Tolkacz (red.), *Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Jelenia Góra 2003.
- Porter M.E., Kramer M.R., *Strategia a społeczeństwo: społeczna odpowiedzialność biznesu – pożyteczna moda czy nowy element strategii konkurencyjnej?*, „Harvard Business Review Polska”, czerwiec 2007.
- Stoner J.A., Freeman R.E., Gilbert D.R., *Kierowanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY FOR NATURAL ENVIRONMENTAL AND ENVIRONMENTAL AWARENESS OF EMPLOYEES

Summary: Corporate Social Responsibility for natural environment stems from the fact that modern corporate management requires from a person to take environmental aspects into account. Enterprises' declarations are not enough any more. Law and society make one perform proper action to protect the environment. Employees play one of the major roles in achieving the objectives of Corporate Social Responsibility for the environment and sustainable development goals at the microeconomic level. For this reason employees' environmental awareness is very important. Therefore, the article presents the results of employees' environmental awareness in selected companies.

Keywords: social responsibility of business, environmental awareness of employees.